

Genopbygning og opbyggelighed ved Gettysburg

Af Mads Daugbjerg

Den amerikanske Borgerkrigs mest ikoniske slagmark har længe været scene for patriotiske rekonstruktioner af forskellig art. I dag, hvor nogle taler om faren for en ny, amerikansk borgerkrig, spørger sporene og gløderne fra den oprindelige konflikt stadig.

På den historiske slagmark ved Gettysburg, hvor et af Den Amerikanske Borgerkrigs afgørende slag stod i 1863, arbejder man på højtryk for, at alt skal forblive uændret. Her tog Nordstatshæren sin første store sejr over rebellerne fra syd, et vendepunkt i den fire år lange krig. I dag bekender nationalparkens forvaltere sig til en såkaldt "rehabilitering" af landskabet, en slags visuel tilbagespoling af tiden, som et middel til historisk indsigt i de kampe og det blod, unionen bygger på. Tanken er, at en sådan indsigt bedst opnås ved at bringe den vældige slagmark tilbage til sit udseende fra 1863, umiddelbart inden 165.000 kroppe i blå og gråt tørnede sammen her over tre blodige sommerdage. Det sker ved at fælde, fjerne og luge ud i både naturlige og menneskeskabte vækster, som man mener har forplumret billedet siden da, men også ved at tilplante nye arealer med historisk korrekt vegetation og tilføje bygninger, stier og hegn til erstatning for dem, der beviseligt fandtes her. Her skelner man mellem "ikke-historiske" træer, der ikke har ret til at være her, og "vidnetræer", der får lov at stå, fordi de som navnet antyder *var* her og så at sige overværede den legendariske begivenhed.

Artiklen her handler om det, man kan kalde den opbyggelige praksis ved Gettysburg, som har stået på nærmest siden krudtrøgen lagde sig for 160 år siden. Nationalparkens genopretningsprogram er blot én af utallige formidlingsrettede aktiviteter, der i årenes løb i både overført og bogstavelig forstand har "bygget på" stedet og dets mytologiske kraft. Skiftende idéer om fortidens betydning og opbyggelighed træder frem fra terrænets mange aflejringer, ikke bare fra selve krigshandlingerne men også fra de talrige måder,

de siden er blevet husket og højtideligholdt på. Mest kendte er nok de populære *reenactments*, enorme iscenesættelser hvori tusindvis af udklædte entusiaster hvert år genopfører bidder af borgerkrigen i et grænseland mellem patriotisk kulturformidling og familievenlig underholdning.

Genopbygningerne og genopførelserne har deres egen, sammenviklede historik. De er del af et sæt veletablerede traditioner og formater til overleveringen af den amerikanske fortid. Men i disse år udfordres de på ny i den aktuelle bølge af voldsomme politiske og kulturelle konflikter i USA, hvor spørgsmål om blandt andet hudfarve, identitet og frihed står centralt. Det er te-

maer, der har rod i de samme grundmod-sætninger, som lå til grund for borgerkrigen, der truede med at sprænge den unge nation i 1860'erne. Dens arv kan derfor siges at være mere relevant end nogensinde. Samtidig sættes der i dag kraftige spørgsmålstegn ved de konkrete måder, denne arv hidtil er blevet forvaltet på, også i Gettysburg. Artiklens sidste del handler om disse aktuelle kampe, hvor traditionelle "hvide" forståelsesrammer kritiseres og kuldcastes fra forskelligt hold. Historien er ikke, hvad den har været, og nye kræfter anfægter de måder, den er blevet holdt i hævd på i generationer og de typer af sammenhold og forsoning, der er blevet opdyrket her.

Reenactors poserer i nordstatsuniformer, ved Spangler's Spring nær Gettysburg, juni 2010.

En opbyggelig skueplads: genopførelserne og de gamle helte

Det er højsommer, juli 2010, og smeltende varmt i bakkedragene lidt udenfor Gettysburg. Min sirlige kopi af en sydstatsuniform føles tyk og snærende, og riflen og resten af mit udstyr tungt. Jeg har for længst lært at leve med den karakteristiske smag af sortkrudt, som breder sig i mundhulen, når man bider hul i patronernes papirhylster for at lade sin Springfield. Sammen med resten af mit lille kompagni befinder jeg mig bag linjerne i årets store reenactment i en tiltrængt pause mellem vores træfninger med Blåfrakkerne. Vi hviler krop og ben på nogle udlagte halmballer og nyder afkølingen fra de poser med isterninger, som et korps af frivillige fordeler mellem aktørerne. Vi er uden for synsvidde af det tusindtallige publikum, der har taget plads på to enorme tribuner, opført til lejligheden, nogle hundrede meter

Et af de såkaldte "vidnetræer", der overværede – og overlevede – Slaget ved Gettysburg. Dette knejser ved Devil's Den, hvor nogle af de hårdeste kampe blev ført. Foto fra marts 2022.

længere fremme. Holdningerne til det årlige slag ved Gettysburg er blandede i min lille enhed. På den ene side er det kalenderens største og mest ikoniske reenactment, som man gerne vil kunne sætte kryds ved. På den anden er arrangementet af samme grund så uregerligt, og har så mange brogede deltagere, at nogle mener, at det udvander oplevelsen. Alle hjørner af hobbyen er draget af huse for at være med ved netop Gettysburg, og arrangørerne stiller nærmest ingen krav til deltagerens materiel eller erfaring. Den gruppe, jeg har sluttet mig til, lægger stor vægt på kvaliteten af de uniformer og det udstyr, som de har investeret betydelige mængder tid og penge i, og på kendskabet til krigen og dens materielle og militære kultur. De tilhører hobbyens fløj af såkaldte *campaigners*, som sætter en ære i at være selvforsynende og bære alting med sig, som om de var en del af et reelt felttog. De har kun hån tilovers for de mindre seriøse *farbs*, som de kalder dem, der ikke kan, vil eller orker at leve op til deres eget niveau af dedikation. Dem som blot betragter reenactment som "camping med et historisk tema", som Dave, gruppens sergent, udtrykker det med et fnys.

Her, på halmballerne i heden, flyder det konkrete brok over arrangementets logistiske brister og de andre deltageres manglende standarder hurtigt over i en mere generel samfundskritik. Paul, gruppens kaptajn, forklarer, at hans interesse for historie og hans insistensen på at genopføre den hænger sammen med – og skal ses som en slags oprustning imod – et generelt værdimæssigt og moralsk skred i det amerikanske samfund. Hvor ungdommen ikke længere kerer sig om fortiden eller om forfatningens principper, ifølge ham. Hvor kriminaliteten stiger og pligtfølelsen og familieværdierne er vigende. Hvor ingen længere vil ofre noget, og den enkelte er sig selv nærmest. De fortider, Paul og de andre bygger, sigter ikke kun mod at få de konkrete detaljer i uniformen og de militære manøvrer til at stemme med dem, der gik forud, men også mod at

genopvække et sæt kollektive, amerikanske grundværdier.

Tilbage i vores baraklejr fortsætter Mark, en yngre fyr, som også dyrker middelalder- og vikingereenactment, snakken om sædernes forfald. Han kritiserer den “mig, mig, mig”-kultur, han ser omkring sig: “Hvad kan *jeg* få, hvilke af *mine* drømme kan jeg opfylde?” For ham handler hobbyen om det sociale sammenhold i gruppen, men også om at spejle sig i og stræbe efter at leve op til fortiden, “at respektere mænd, som var langt bedre end mig”, som han udtrykker det. Her rummer dét at genoplive historien og dens mænd også en længsel efter de værdier og den opbyggelighed, disse maskuline forbilleder forstås som bærere af. I Marks uddybning krydsklipper han mellem borgerkrigens helte og de vikinger, han også beundrer:

Rehabilitering af slagmarken: En offentlig toiletbygning fra 1920'erne rives ned i 2010, fordi den ikke stod her under Slaget ved Gettysburg.

“Du står ved din slægt, du står ved dit land, du står ved (...) de ting som er væsentlige. Og (...) når nogen angriber dig, eller en udefrakommen magt søger at undertvinge dig, står du op imod dem. Du står med din slægt, du står i skjoldmuren, og du bakker ikke tilbage.”

Det var langt fra alle, der talte ligeså svulstigt som Mark om forfædre, slægt, blod og helte. Men beundringen for de soldater, som faktisk stod igennem krigens rædsler i 1860'erne, fandtes overalt i miljøet. Det samme gjorde trangten til at forstå en flig af deres virkelighed, og ikke (kun) gennem bøger, film eller andre medier, men via fysisk indlevelse og oplevelse. Netop *oplevelsen* – det aktive, korpørlige og sensoriske engagement med fortiden – blev betragtet som helt afgørende. Det var ikke nok at læse om historien. Man ville føle den og røre ved den. “Jeg gik ind i reenactment for at få det, bøgerne ikke kunne give mig”, som Jonathan, en anden af gruppens ledere, forklarede mig. En del af dem betragtede desuden det amerikanske skolesystem med en vis skepsis, som mistænkelige “politisk korrekte” institutioner, hvis historieundervisning er farvet af venstreorienterede dagsordener. Vi var som sagt i 2010, hvor Barack Obama for nyligt havde indtaget Det Hvide Hus. Mange reenactors forbandt deres fritidsinteresse med en jordbunden og ufiltreret læring om fortiden, som den *var* – modsat det, de anså for at være skolernes renskurede og politisk inficerede historieskrivning. Her blev den personlige oplevelse ophøjet til essensen af det ægte, det ubetvivlelige. Hobbyen gav aktørerne selv en rolle i historien og gav dem mulighed for at opleve sig selv som aktive, skabende agenter. Den gav dem en vis magt over udlægningen af historien, en fornemmelse af at være med til at forme og revidere den.

Landskab og forståelse: idéen om rehabilitering

De store dramatiserede genopførelser har deres egen kulturhistorie. Gettysburg har været et valfartssted stort set siden borgerkrigens afslutning. Dels i kraft af slagets eftermæle som et vendepunkt i krigen, og dels som scene for Præsident Lincolns efterfølgende tale – *the Gettysburg Address* – hvori han priste de faldne, der havde mistet livet i kampen for at holde sammen på unionen. Over årene skød mindesmærker, gravsten og statuer op overalt i landskabet og forvandlede det til en enorm erindringspark, der i dag rummer mere end 1300 monumenter. Op gennem det tyvende århundrede afspejlede byen det omgivende amerikanske samfund og dets skiftende minde- og forlystelseskulturer. Formidlingen er foregået via mangfoldige kanaler og genrer, private og offentlige, kirkelige og kommercielle; fra panoramaer, dioramaer og spabade over museer, teatre, turist-tog og udsigtstårne, til guidede bus- bil- og vandreture.

Hvid forsoning, 1938:
Eternal Peace Light
Memorial, indviet ved
75-års-jubilæet for slaget i
1938. Ved indvielsen sagde
Præsident Roosevelt:
"All of them we honor, not
asking under which flag they
fought then – thankful that
they stand together under
one flag now." Foto fra
marts 2022.

Allerede i 1880'erne begyndte veteraner fra borgerkrigen at "genopføre" små episoder. Især de store jubilæer for Gettysburgslaget, 50-året i 1913 og 100-året i 1963, har drevet bevægelsen mod stadig større og mere kunstfærdige iscenesættelser. Men allerede i de tidlige fejring er den oprindelige konflikts underliggende årsager, herunder spørgsmål om slaveri og racediskrimination, fortrængt fra fortællingen og nærmest usynlige. Genopførelserne blev først og fremmest til *genforeninger*; optrædener, der havde til hensigt at forsoner Nord og Syd, hvor hvide "brødre" kunne række hånden over graven og hele "familiestridighederne" og dermed nationen. Den sorte befolkning og dens krigs- og lidelseserfaringer var ikke en del af disse bevægelser. Selvom borgerkrigen resulterede i slaveriets ophævelse, fortsatte den indædte racisme og forskelsbehandling langt op i det tyvende århundrede. Genopbygningen af nationen rummede på den måde sin egen hvide, racistiske opbyggelighed. I Syden bredte sig den såkaldte *Lost Cause*-tankegang, en nostalgisk, romantiseret historieopfattelse, hvor fortidens bomuldsplantager og samfundstrukturer blev idylliseret og befolket af galante, hvide herrer og taknemmelige sorte tjenere. *Borte med Blæsten*, den tidobbelte Oscarvinder fra 1939, inkarnerer dette vidt udbredte tankesæt, der stadig har dybe rødder og tilhængere i dele af USA.

I dag forvaltes slagmarken af den føderale National Park Service (NPS), der tager vare på alle USA's nationalparker. Herfra har man længe søgt at inddæmme og tæmme det brogede og uregulerede mindelandskab, der efterhånden var vokset frem omkring Gettysburg på private og kommercielle markedsvilkår. Siden 1970'erne har parkmyndighederne opkøbt land og

nedrevet hoteller, benzinstationer og mange andre bygninger, som optog plads på nøglepositioner i terrænet og i parkens optik så at sige "skyggede for historien". Det var dog først i slutningen af 1990'erne, at NPS med en ny helhedsplan lancerede tanken om en egentlig "rehabilitering" af slagmarken; et stortilet program, der blev skudt i gang i sommeren 2000 med bort-

Hvid forsoning, 2013: To udklædte aktører giver hånd på det sted, hvor de to hæere stødte sammen ved Generalmajor Picketts angreb mod nordstatshærens linjer i 1863. Foto fra den folkelige march i Picketts troppers fodspor, som var en del af 150-årsjubilæet, 3. juli 2013.

sprængningen af *the Gettysburg National Tower*, et moderne, næsten 100 meter højt udsigtstårn for turister.

Indsatsen pågår stadig, mange år senere, i den 16 kvadratkilometer store nationalpark. Det er et særdeles omfattende arbejde for en myndighed med begrænsede ressourcer. Under mit seneste feltarbejde i 2022 erkendte en af de ledende park-

betjente, at den daværende parkledelse måske havde undervurderet opgaven. Her nøjes man nemlig hverken med en passiv bevaring af det givne eller med en fjernelse af "ikke-historiske" træer, bygninger og andre tilkomne strukturer. Man går endnu mere offensivt til værks og genetabler historiske vådområder og plantager og anlægger nye hegn, stier og grusveje,

Baseballkasketter til salg i en af Gettysburgs mange souvenirbutikker, marts 2022.

der matcher forlæggene fra 1863. På sin hjemmeside forklarer NPS, at en rehabilitering vil tillade de besøgende at danne sig en “mere nøjagtig forståelse af forhindringerne”, som slagets deltagere stod overfor, og af de beslutninger, der blev truffet af begge hærledelser. “Over tid vil projektet give de besøgende nye muligheder for at se slagmarken gennem soldaternes øjne,” hedder det på hjemmesiden.

I en sådan logik følger forståelse af visuel genskabelse. Samtidig rummer selve termen “rehabilitering” med sine medicinske undertoner en underforstået påstand om, at alt, der er kommet til siden det store slag, må anskues som anomalier, svulster eller tilbageslag. “Patienten” er landskabet, sygdommens kilde er den utøjlede turisme, og lægen er parkmyndighederne. Den oprindelige, sunde (natur-)tilstand er selvfølgelig forsommeren 1863. Renselsesprocessen rummer med andre ord sin egen tidsforståelse og sin egen modernismekritik, som løber mere eller mindre parallelt med de anklager mod nutidens hedonisme, som vi fandt hos Mark, Paul og mine andre våbenbrødre. De fleste reenactors er da også positive over for rehabiliteringstiltagene, som flugter med deres egne over-

bevisninger om genskabelse, indlevelse og respekt. De deler med parkmyndighederne en historieopfattelse, hvori den omhyggelige, konkrete rekonstruktion af fortiden – hvad enten vi taler om kopier af uniformer eller om genplantede frugtplantager – står helt centralt. Hvor historien tænkes at kunne tilgås, i hvert fald tilnærmelsesvist, hvis vi blot kan indsamle alle vidnesbyrd, alle brikkerne i puslespillet, som en slags tidsdetektiver. Det er en tilgang til historien, Richard Handler og Eric Gable i deres bog om det store frilandsmuseum Colonial Williamsburg har kaldt “mimetisk realisme”: forestillingen om, at det kan lade sig gøre at genskabe fortiden, *som den var*.

Der er dog også forskelle mellem tilgangene. I reenactment-miljøet har den multisensoriske oplevelse som sagt en nærmest hellig status. Sansningen, kropsligheden, lugtene, følelserne. Her taler man om jagen på de ultimative “magic moments”, små glimt af ægthed og erkendelse, hvor membranen mellem før og nu opløses – eller hvor det i hvert fald føles sådan – og hvor man kan overvældes af fortiden i nuet. Beskrivelserne af disse sjældne øjeblikke ligner dem, vi finder i Romantikens hyldest af “sublime” oplevelser af

naturen og dens besjæling. Modsat er nationalparkens nidkære ombrydning af landskabet præget af en rationalistisk, systematisk tankegang og af modeller til terrænanalyse, som man har arvet fra militærvidenskaben. Her er ingen magi, kun videnskab. Og som vi allerede har set, er det frem for alt blikket, synssansen, som anses for at være vejen til indsigt. Vi skal med NPS "se gennem soldaternes øjne" men ikke, som i genopførelserne, mærke støvlernes slid på vablerne og krudtets smag i svælget.

Nye tider, nye nedrivninger

I foråret 2022 vendte jeg tilbage til Gettysburg, hvor jeg første gang udførte feltarbejde i 2010 og 2013. Meget var uændret og genkendeligt, selvom både jeg og mine kontakter var blevet tolv år ældre. Parkens rehabiliteringsprogrammer ruller videre. Byens små butikker, der supplerer reenactors og turister med kopier af borgerkrigens materielle effekter, findes endnu.

Men det er også tolv år, der har ændret USA, rokket ved nationens grundpiller, antændt nye bål og kastet frisk brænde på gamle gløder. Borgerkrigens arvegods står helt centralt i en del af disse bål. I 2010 havde nye højrefløjsbevægelser som det såkaldte *Tea Party Movement* kun lige vist deres ansigt. Diskussioner om, hvorvidt det var tilladeligt at flage med Sydstaternes velkendte kampflag, og i så fald hvor og af hvem, havde allerede kørt i mange år. En række af den slags debatter, der har simret i generationer, er siden eksploderet. En stribe masseskyderier og voldelige optøjer med racistiske under- eller overtoner har bidraget til at antænde krudttønderne, i Charleston i 2015, i Charlottesvill

i 2017, og med politimordet på George Floyd i 2020, for blot at nævne et par stykker. I dag rives statuer af Sydens ledende skikkelser ned overalt i USA – om end endnu ikke i Gettysburg.

Selvom Donald Trump ikke længere er præsident, da jeg vender tilbage i 2022, er han overalt. På *Fox News* (som stadig kalder ham "Præsident Trump") og i alle andre medier, men også i det merchandise, der fylder gadebilledet i Gettysburg. Jeg finder en baseballkasket med påskriften "Save America again" under et stort TRUMP 2024-logo til salg i en af de mange butikker, der sælger t-shirts og souvenirs på Steinwehr Avenue. Red Amerika igen: et kitschet kald, men også et alvorligt ment slogan, som skuer både bagud og fremad. Tiden og dens forløb er forvirrende, forplumret, og gentagelserne ligger på lur, også i den politiske sfære.

Tolv år senere er det dog ikke længere muligt at genopføre borgerkrigen på samme måde, er Paul, Jonathan og flere af de andre fra mit gamle slæng enige om. Især er Sydstatshærens og -flagets basale forbindelser til slaveri, segregation og racisme som amerikanske kerneproblemer blevet altoverskyggende. De fleste af de reenactors, jeg vender tilbage til, ser sig selv som moderate – uanset om de stemmer republikansk eller demokratisk – og de er enige om, at de nye radikaliseringer er gift for USA og også for deres hobby. Nogle af de mere konservative anklager især identitetspolitikkerne fra *Black Lives Matter* og lignende grupperinger for at opildne til ballade. Andre retter skytset mod de voksende højreradikale fraktioner i landet, og også i reenactment-miljøet; folk, som tilbeder Trump og hans håndlangere og udbreder deres konspirationsteorier. Jonathan, som i dag arbejder som historiker på et arkiv, har mistet en del af gej-

Skilt i forhaven til et hus i Gettysburg, der kæder det store slag i 1863 direkte sammen med nutidens Black Lives Matter-bevægelse. Foto fra marts 2022.

Udsnit af den lille "guldgraverby", Billy har opført på sin grund i West Virginia som kulisse for de Wild West-scenarier, han gennemspiller sammen med en lille gruppe ligesindede to gange om året. Foto fra november 2022.

sten, fortæller han, fordi han ikke orker at forholde sig til grundløse teorier om valgsvindler og “stjålne” stemmer ved præsidentvalget i 2020. To andre kulturbærere fra mit tidligere kompagni, Andrew og Billy, har lagt genopførelserne af borgerkrigen på hylden, blandt andet fordi den er for politisk betændt. I stedet er de begyndt at levnedegøre *Wild West*-tiden og har, sammen med en gruppe ligesindede, opbygget en hel lille “guldgraverlandsby” på Billys landsted i West Virginia. Her mødes de nu og da og gennemspiller deres egne scenarier, helt uden publikum, komplet med cowboys, gamblere, bankrøvere og mexicanske *gringos*. En anden, beslægtet 1800-tals-mytologi, der rummer sine egne ærkeamerikanske stereotyper, men som altså – indtil videre, i hvert fald – betragtes som mindre problematisk. En slags omvendt *safe space* for midaldrende, hvide historieentusiaster, der ikke længere kan færdes i borgerkrigens blakkede fortid.

Der er stadig dem, som insisterer på at højtideligholde Sydstaternes militære arv. Her et kontingent fra gruppen Sons of Confederate Veterans i Gettysburgs gader som del af paraden på Remembrance Day, 19. november 2022.

Nye flag og nye slagmarker toner frem i et splittet, snarere end et forenet, USA. Gamle monumenter og myter rives ned, og nye bygges op. Isolerede miljøer og ekkokamre søger hver for sig at puste nyt liv i og “regenerere” udvalgte fortider og at fordømme, delegitimere eller *kancellere* andre. I Gettysburg fortsætter nationalparkens føderale vogtere deres kamp for at revidere tidligere tiders hvidvaskede fremstillinger af borgerkrigen. De udvider med nye fortællinger om slaveri og undertrykkelse og forsøger at sætte fortidens fejring og heltedyrkelse i nye kontekster. Det er en evig kamp for rehabilitering imod hårdført ukrudt og vidt forgrenede rodnet, både natur-skabte og kulturelle.

Alle fotos af forfatteren.

Forslag til videre læsning

Handler, Richard & Eric Gable: *The New History in an Old Museum: Creating the Past at Colonial Williamsburg*. Duke University Press, 1997.

Schneider, Rebecca: *Performing Remains: Art and War in Times of Theatrical Reenactment*. Routledge, 2011.

Weeks, Jim: *Gettysburg: Memory, Market, and An American Shrine*. Princeton University Press, 2003.

Om forfatteren

Mads Daugbjerg er lektor ved Afdeling for Antropologi på Aarhus Universitet. Han arbejder især med problemstillinger forbundet til kulturarv, kulturturisme og national identitet, med særligt fokus på sporene fra krige og konflikter, både historiske og igangværende. Artiklen her bygger på feltarbejder i USA foretaget i 2010, 2013 og 2022.